

КРУМ ГРИГОРОВ ПИЩОВЪТ

chitanka.info

Отидох веднъж в моето родно село и се залутах край нашата къща. Всъщност от нея намерих развалини. Нито покрив, нито стени, само зидовете на мазето все още не бяха съборени. И кой знае какво ме поведе навътре. Колко тайнственост се криеше в това тъмно мазе. Когато не мирувахме ние, децата, все дядо ни плашеше:

— Трайте или сега ще ви натикам в мазето и ще ви оставя при мишките...

Но и по някое лакомство се криеше там. Баба току завиеше ръкави, намигайки ми, да не дочуе дядо:

— Днес беше послушен и заслужаваш да те заведе в мазето, да се засладиш с орехи.

И влизахме двамата в тайнственото мазе — баба напред, аз, хванал се за ръката ѝ, след нея. Нямахме никакво орехово дърво нито по двора, нито на някой слог, но баща ми имаше обичай, като ушие дреха на някой добридолчанин, да му поръча вместо пари да ни донесе орехи за Коледа. Баба ми подадеше от чувалчето пълна шепка, аз ги мушвах в пазвата си и полека се измъквах навън. Вземах малко камъче от земята и почвах да чупя орехите, да вадя ядките. В мазето бяха картофите ни, там държахме и ябълките. И сега, макар да беше празно, макар вече да не миришеше на застояло и на влага, на миши дъх и на плесен, сякаш усетих да ме лъхна на лагерувани ябълки и ми се доядоха. По едно време, за да прескоча купчина от мазилката, прихванах се за един камък на полусъборения зид. Камъкът се откърти и едва не смаза крака ми. Позатюхках се, но отведнъж като че забравих болката. От зейналата дупка се показва нещо, което ме върна години назад. Та аз открих пищова, който бях дирил под дърво и камък на времето и не бях го намерил. Грабнах го с треперещи ръце и го заоглеждах. Да, беше все същият, само тенекиените му гривни бяха поръждавали, а в цевта му вместо сачми и барут беше навлязла пръст от мазилката... И ми се стори, че около мене са моите другари, които командувах тогава.

Но да ви разкажа цялата история.

Още когато заминаваше чичо ми войник, обеща да ми донесе пушка. Аз броях дните кога ще се върне той. Баща ми ме успокояваше, че чичо ще си дойде за Коледа. Минава Коледа — не дойде. Но баба казваше: „За Великден — непременно“. Минава Великден — никакъв чичо. А че за Петровден, за събора на Богородица — изнизаха се цели

две години, когато се завърна. Е, какво да правим, и три години щяхме да го чакаме само и само пушката да донесе. Но той дори и своята бе захвърлил, защото му бе дотежала да я носи от фронта чак до нас. Баба се съсипа, докато го посвести, защото бе само кожа и кости. Аз се въртях, край него и като го гледах такъв изпосталял, не посмях и да го питам за пушката.

Все пак тя не излизаше от главата ми. Щом станеше в някоя махала сватба, и да не бяхме поканени, аз бях от първите сватбари. Обикалях насам-натам и следях да не изпусна кога ще извеждат невестата... Най-много ме интересуваше мигът, когато Цветко Пилицаря ще измъкне пушката, ще я насочи към небесните висини и ще гръмне. Дръпнеше ли затвора и изскочеше гилзата, аз полетях като стрела, грабвах я и я мушвах в пазвата си, макар да беше още гореща и да ме пареше по голия корем...

Знаех каква беше пушката и на дядо Тасе Бусара. Той беше ловец и имаше една сачмалия с дълга цев, та като я нарамеше и тръгнаше на лов, стърчеше високо над главата му, а кондакът едва не опираше в земята. Да си призная, не харесвах много такава пушка, но мислех си, да я имам, бих се примирил. Понякога отивах у тях уж на гости, да си поиграем с неговия внук Пешо. А то работата беше повече да погледам как дядо Тасе разглобява и чисти пушката си. Като я смажеше и лъснеше, слагаше в цевта малко барут, след това сачми и най-отгоре пъхаше кълчища. Тогава я напъхваше с дълга желязна пръчка и я закачаше на стената.

— Готова е. Сега здраве и хубав сняг и, току-виж, заекът е напълнил тенджерата, а от кожата му един хубав калпак за Пешо... може и за тебе, Куне, а?

Разбира се, че бих приел на драго сърце калпак от заешка кожа. Така мекичко да ти е на главата. Но бих предпочел да имам пушка. Да я наметна, да тръгна нагоре към планината и не ще ме е страх нито от вълци, нито от лисици. Дори цяла мечка да се зададе, ще смъкна пушката от рамото си, както правеха ловците, и — бум — няма да се види нито мечка, нито вълк.

Но като зърнах на Нова година как Спас Такев, драгоманин на сурвакарите, измъкна един пищов и гръмна, сърцето ми остана в него. Никаква пушка вече не ме влечеше. За мене е пищов. Гърмежът му е силен, а пък е толкова малък. Та аз можех да го сложа, където и да е, да

го скрия от другите деца, за да не ми го грабне някое, и пак същата работа ще върши. Но отде да намеря пищов. И пак се насочих към дядо Тасе. Той ме погледна под око, пребърса мустаците си и намигна:

— Много ли ти се иска? Добре, имаш ли запазена някоя гилза?

Как да нямам, бях събрал цяла дузина и ги бях скрил в една дупка при яслите на обора. Дядо недовиждаше и когато хранеше кравата ни и вола, трудно ще ги открие. Занесох една гилза на дядо Тасе, той я огледа оттук-оттам и каза:

— Тази е от манлихерата на Пилищаря, а?

Аз се учудих как я позна.

— Ще стане — рече той. — Я ми подай теслата, ще извадим капсата. Тя изгоряла и не ни трябва.

След това подложи гилзата на едно желязо и с теслата започна да почуква по ръба. Чукне веднъж, обърне я, чукне от другата страна и... капсулата изскочи.

— Сега вече може да се пали оттук — показа ми той гилзата откъм тъпата страна и аз надникнах полузамижал. Там, дето бе мястото на капсулата, имаше две малки дупчици, колкото да се пъхне върхът на тънка игла...

Издяла от клона на едно дърво приклад, направи отгоре жлеб за легло на гилзата. Намести я, привърза я с тенекиена гривна, притегна я и каза:

— Като напълниш гилзата с барут, ей оттук ще слагаш подсипа... Ха троши си главата, но внимавай да не направиш някоя беля. Оръжието си няма друга работа, освен да прави бели, когато не знае човек да борави с него.

Аз едвам дочаках да грабна пищова. Залетях през бусарската ливада и на един скок преминах оградата. Сетне се поспрях до голямата круша, където бяха накацали няколко врани, и се прицелих. Постоях с примижало око и извиках: — бум! Враните отлитнаха...

Въртях се по гумното като пощурял, подскачах ту на единия си крак, ту на другия, оглеждах пищова, пъхах го в пазвата си да не го зърне я дядо, я баща ми, влизах в плевнята и обирах паяжината. Не знаех какво да правя от радост. Не е лъжа, уверих се за не знам кой път вече, че това е истински пищов. Все пак не можех да го държа в тайна дълго време. Та нали трябва барут за него. Ще кажа поне на баба. Тя знаеше къде държи чичо Стойне желязното каче с барута. Като

кантонер по пътищата, той го раздаваше на пътноповиничарите, за да разбиват скалите над Буковчини, където се разширяваше шосето. Но не даваше дете да припари към него. Примолих се на баба, приплаках дори и тя донесе една шепа едрозърнест барут.

— Вземи — казва, — но дано не узнае чичо ти, че не знам какво ще ме прави. Пък и това нещо е дяволска работа. Трябва да внимаваш...

Аз грабнах барута и право на камъка за сгурията. Пострих го, напълних гилзата и сложих малко пръст отгоре. Ръснах мъничко и на подсипа. Сега идваше тържественият момент. Да се гърми. Но как да подпаля подсипа... Сетих се, че нашите бяха подклали тоя ден огнището, и измъкнах една главня. Майка ми ме погледна учудено и чак когато изскочих навън, ме захока:

— Къде си помъкнал тая главня, поразенико недни... Да не запалиш нещо, че главата ще ти строша...

Но аз вече бях прехвърлил моста на суходолината и бях възвил по нея. Тук трудно биха ме открили. Имаше и завой, и големи камъни, които пороят бе дотъркалял чак от билото на планината. Затулих се зад една скала, нагласих подсипа по-добре и с лявата ръка изпънах пищова по-далече от лицето ми, а с другата допрях върха на главнята. Отпървом се показва пламъче, след малко силен гръм проеча в суходолината и аз се преметнах тъкмо два пъти. Разхвърчаха се птиците от храстите. Бях се чукнал в скалата, на челото ми се подуцицина, от която ръсеше кръвчица, но кой ти гледа това... На юнак и рана, казваше баба, когато се спънеш или одрасках крака в някоя трънка... Сърцето ми беше ускорено. Като се поуспокоих, тръгнах към къщи и от време на време оглеждах пищова. Гилзата не бе и помръднала. Дядо Тасе бе я прикрепил здраво с гривната... Идеше ми не знам какво да му подаря. Ако някога убия заек, ще го занеса на стареца. Заслужава си човекът.

Но шило в торба не стои. Мислех да крия пищова от чуждите очи, ала гърмежът ме издаде. Пък и искаше ми се да се похваля на махленските деца. Най-напред го показах на Величко дядов Кръстов и на Кири дядов Николчов. Те ми бяха най-близки, с тях се погаждахме. Кири обеща да ми донесе цял шиш печени врабчета, а Величко — да ме снабди с барут. Баща му беше пикьор, началство на чичо Стойне, и го държеше в по-голямо каче. Двамата ме питаха и разпитваха откъде

съм го намерил, но аз не им открих, за да не безпокоят дядо Тасе. Казах, че сам съм го направил...

— Направи и на мене — примоли ми се Киро.

— И на мене — рече Величко.

Поласках се от молбата им и реших да опитам. Имах гилзи, пък на дръвника криви дърва колкото щещ. Въртяхме, сукахме, помагаха двамата, дорде ги наглася. Е, пищовите не бяха така хубави като моя, но и те вършеха същата работа. Величко донесе барут, скълцахме го, аз напълних трите гилзи и като взехме главня, наредихме се на завоя пред Бусарската круша. Бях видял как на Василица стреляха ергенашите в листче, закачено на някое дърво, и след всеки гърмеж проверяваха кой е улучил. Така направихме и ние. Бях откъснал от тетрадката един лист и го прикачихме за дънера на крушата. То се знае, че пръв опитах късмета си. Пищовът гръмна, ехото се понесе из поречието, ала листът си стоеше непокътнат. Гръмна Величко и падна от уплаха, а на Кировия не чухме гласа. Главнята беше изгаснала, барутът от подсипа се бе разсипал. Той се ядоса много, свидно му беше. Величко се заливаше от смях, след като се бе свестил от уплахата. Какво да правим. Взех пищова от Киро, издухах пепелта, нападала в падинката, сложих нов барут, а той залетя да донесе друга главня. Майка му тичаше подир него с развята забрадка. Но ние се покатерихме над слога, завихме към Яловарник и там Киро гръмна.

След някой ден направих пищови още на три деца. Командата се увеличи. Замислихме да отидем в гората, за да плашим птиците и зайците, можехме да се опънем и на овчарчетата от съседното село. Често помежду ни ставаха караници, понякога се стигаше до бой. Вземаха участие не само криваците, но и прашки, камъни, каквото попадне в ръцете. И един ден решихме да ги изненадаме. Величко беше взел повечко барут и целият предиобед мина в подготовка. На нашия камък бе неудобно да кълцаме и трием барута, затова приседнахме на скришно място в суходолината. Величко изрови камъче и започна да притиска с него бучиците върху една скала. А в това време аз чатках огниво. Бях го намерил в бунището. Взех от дядовата пунгия малко прахан и кремъче. Така ми се стори ще бъде по-добре. Къде ще имаш по всяко време главни от огнище. Но както чатках и се запали праханта, някой от моите помощници ме бутна по

лакътя и парченцето попадна тъкмо в скълцания барут под главата на Величко. Отведнъж нещо изфуча, вдигна се пламък и Величко изрева:

— Олеле, запалих се.

Той се бе хванал с двете ръце за лицето и се тюхкаше, а ние се сащисахме. Аз се уплаших да не му изгорят очите.

— Какво стана, кой ме бутна? — вдигнах глава и огледах другите деца, които стояха като замръзнали по местата си. Хрумна ми, та наплисках Величко с вода от близкото вирче и огледах лицето му. Поуспокоих се, като забелязах, че гледа с очите си и се усмихва тънко. Добре че скълцаният барут беше съвсем малко. Само бяха опърлени косми от надвисналия му перчем. Изглежда той бе завардил лицето и очите му. Смущението попремина, отново се чу детски смях, отново се извадиха пищовите и ги заредих.

На другия ден закарахме овцете и козите чак на Косови орници, близо до Сушичката мера. Ето ги и сушичките овчарчета. Започна се престрелка най-напред с думи, сетне сушичани насочиха дългите си прашки към нас. Трябва да си признаем, че те бяха по-добри майстори на прашките. Като почнаха да ги въртят, само бягството можеше да ни спаси. Но сега бяхме по-важни от тях. Камъните от прашките им затупаха ту зад нас, ту пред нас — ние не отстъпвахме. По едно време изкомандувах:

— Изкарай пищовите!

Не беше лесно да подпалиш пет-шест пищова. Отнапред бях приготвил дълъг прът, цепнах го на върха и там пъгнах запалената прахан. Гръмнах аз. Сушичките деца току се запремятаха едно през друго. Но като видяха, че нищо не съм им направил, отново нагласиха прашките си и започнаха да налитат. Ала след малко се чуха още един, втори, трети гърмежи и те побягнаха с все сила към Варнидолските скали. Вече не се мярнаха.

Ние ликувахме от победата, макар един пищов да не изгърмя, беше вече изгоряла праханта и нямахме друга. А Киро дядов Николчов, гледам го, държи се за лявата буза и от нея капе кръв. Неговият пищов при гърмежа бе изскочил от ръката му. Намерихме прах от суха гъба, посолихме раната и Киро след малко затича, залудува като здрав. Ние се връщахме победители с вдигнати глави. Уговорихме се, че можем да участвуваме в хайките против вълци, които правеха нашенци веднъж в две-три години.

Майка ми все въздишаше:

— Щом децата играят с пищови, това е на война. Малко ли ни е яла, пущината, малко ли гладувахме и толкова народ загина, та нова война ни е дотрябвала. Да се не види ни пушка, ни пищов, ни барут. Очите му да изпръснат, бяло видело да не види този, дето ги е измислил.

Тя ме молеше да ѝ дам пищова, за да го захвърли, накъдето ѝ видят очите. Да не се занимавам с него. Баща ми се усмихваше под мустак. Може би от бащинска гордост — ето синът му вече гърми с пищов, ще стане войник. Знае се, че когато се родеше момченце, родителите се хвалеха — войник е. А не те ли вземат войник, трудно ще се ожениш. В съседното село момите дори не искаха оня ерген, който не е получил поне една нашивка на пагона си.

Ала нещо пищовът взе да не ми харесва. Искаше ми се да имам истински, да прилича на оня, с който Спас Такев гърмеше по Василица. И не знам как попадна в ръцете ми един стар и престар пищов, може би останал от турско време. Разглеждах го, както иманяр би разглеждал къс самородно злато. Беше без приклад, нямаше и петлица, дето клъцва капсула, за да гръмне. Нищо, аз бях свикнал да правя дръжки на пищови, защо да не направя и на този. Ще се чудят моите приятели, ще ми завиждат.

Два дни майсторих дръжката. Тя бе тежка — цяла цепеница. На голяма цев, мислех си, подхожда и голям кондак. Притегнах я с две гривни, за да не отхвъркне от цепеницата.

И пошегнах на Величко:

— Ще ти покажа нещо, което и насън не си виждал, но ще дадеш барут цял рог.

Донко Циганинът от Трекляно ми беше изпратил голям волски рог, бе му провъртял дупка на върха. За него баща ми му подари нови бенеvreци.

Измъкнах изпод сетрето си пищова — в пазвата такава голямо нещо не можеше да се скрие — и го показах на Величко.

— Бреей — ахна той. — Ее, трябва да го опитаме.

— То се знае, само че донеси по-бързо барута.

Беше в навечерието на Никулден. На тоя ден цялата наша махала служеше служба. Във всяка къща се приготвяше постно ядене от стар фасул, туршия и обезателно сливова ракия. Режеше се колач, ръсеше се

с варено жито, най-старият изреждаше благословии за хората, за къщата, за плодородието, за добитъка.

Мъжете от цялата махала се събираха на едно място, след това отиваха в друга къща, дорде ги изредят. С тях се проточваха цяла върволица деца. И който имаше оръжие, гръмваше един-два пъти като при сватба.

Службата тая година щеше да почне от нас. Ще трябва да покажа какъв пищов имам.

Величко донесе пълния рог, аз насипах в цевта барута. След това наслагах царевични и фасулени зърна вместо сачми, отгоре пъгнах кълчища и с хубаво издялана клечка я натъпках.

Вече притъмня, от забуленото небе продължаваха да падат снежинки, които бяха закрили и пътищата, и слоговете, и всичко наоколо. Взеха да пристигат гостите. Дойде и Киरो дядов Николчов. Показах и на него пищова и тримата решихме да изненадаме махленците. Но кой може да държи в ръцете си такова нещо. Оставихме го на земята, близо до плета. Величко изтича и донесе главня. Киरो в това време бе сложил два големи камъка върху дръжката на пищова. Аз взех главнята, пресегнах се през плета и отведнъж се разнесе такъв силен гръм, че разтърси и плета, и кошарите. Прозорците на къщата ни издрънчаха, промуча кравата в обора, закряха тревожно кокошките, изквича кучето. Ушите ми пищяха — усещах нещо да ме пари по малкия пръст на лявата ръка. От отворената врата на нашата къща наизлязоха и гости, и домакини, вдигна се врява. Разбрах, че бях наранил пръста си. Моите другари бяха заорали с носове в снега, целите посипани с клечак. В тъмното едвам намерих пищова. Той бе се дръпнал назад и бе повалил плета. Добре че бяхме успели да се отстраним по-далечко, инак да ни е претрепал на място. Разтичаха се службарите и ни хванаха като пленници. А знае се, че пленниците нито се убиват, нито ги наказват. Аз си бях понесъл наказанието. Какво по-голямо наказание, да ти виси половината от пръста на малка кожичка и да се залива с кръв. Мама едва не припадна, като видя кръвта, баща ми целият позеленя, скърцайки със зъби. Едни ми даваха вода да не ме хване „упла“, подръпвайки ушите ми, и ме заплюваха със ситни плюнки по челото. Мъжете наизваждаха кой пунгията си, кой табакерата с тютюн, кой прахан и поръсиха раната. Превързаха пръста с кълчищна кърпа и ме

сложиха на одъра да полегна. Майка ми се навърташе край мене и нареждаше:

— Не ти трябва толкова нещо, синко. Ще останеш без очи, ръцете ти ще откъсне. И коя мома ще те вземе. Да ще някой да събере де що има оръжие по света, та да не стават кръвнини. В мирно време ще загинеш! — И пак си знаеше нейната: — На война мирише, сърце да ги яде. Щом децата играят на пушки и пищови, на война е. Ох, дано ни отмине, пущината.

Гостите вече се бяха поуспокоили, дядо бе стиснал жълтото бардуче между коленете си и благославяше:

— Хайде, да ни се ражда жито като дренки, да ни се обягнат овцете, да има и ракийца за празник. Наздраве.

Бардучето редеше гостите, които пребърсваха устните си, смучеха от цицката му прясната сливовица и гласно я одобряваха:

— Бре, че люта, пущината, гърлото ми опари.

Като дойде редът на баща ми, той хвърли поглед към одърчето, където лежах, и рече:

— Досега било, що било. По занаят няма да видиш пищов в ръцете си. Добре че мина с толкова. Иначе, както сме се събрали на служба, може би щяхме да бъдем на погребение.

Рече той и отсече. Скри някъде пищова и колкото да го търсих, като оздравях, не можах да го намеря.

Сега той е отново в ръцете ми. Намирането му изпълни една моя отдавнашна мечта и събуди в мене мили спомени. Но пищовът повече не ми трябваше. Като всяко оръжие, участвувало в сражение, той заслужаваше да бъде оставен на почетно място. И аз го понесох в музея на съседното по-голямо село, мислейки си из пътя: „Кога ли най-после всички оръжия ще бъдат пратени в музеите? Кога ще се изпълни заветът на майка ми да не се чува думата «война»? Моето оръжие беше така примитивно и жалко, но то щеше да вземе живота ми. А какво остава за модерното съвременно оръжие?“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.